

MAMMUTMANNEN

– en attraksjon i seg selv

Med selververvet geologisk kunnskap, masse entusiasme og en solid porsjon ”ståpåvilje” har Ole Nashoug bygget livsverket. Nå venter han på at kunnskapshungrige nysgjerrigper skal komme på besøk og lære om hvordan Hedmarken ble til gjennom millioner av år, og – bli kjent med de to kjæledeggene: mammutene som vandrer gjennom istidslandskapet en kald og stjerneklar vinternatt for noen tusen år siden.

TEKST: Halfdan Carstens

Vi sitter på trappen og skuer ut over sju kirkesogn under en knallblå himmelhvelving. Eller rettere: Vi sitter på trappetrinn hamret i ordovicisk orthocerkalk og sender blikket ut over de brede hedmarksbygdene som hviler på kambrosilurske bergarter, og hvor det geologiske mangfoldet til sammen gir et unikt innsyn i vår geologiske historie. Utsikten er altså upåklagelig. Det er også pågangsmotet og energien til vår spesielle vert denne tidlige mai-morgenen. Ole Nashoug er 63 år gammel, har interessert seg for geologi i 43 av dem, er formann i Hedmark Geologiforening og er ettertraktet som guide og foreleser i lokal geologi: Og nå: Nå bygger han Mammuthus.

MATJORDA: EN GEOLOGISK RESSURS

- Viser de sentrale delene av Mjøsområdet, forklarer Ole og peker med grove arbeids-hender. - Grensen mellom grunnfjellet og kambrosilurbergartene i sørøst ligger som en skarp grense der skogen langt der borte overtar for jordbruksarealene, i sørvest ser vi Skreifjellene og Oslofeltets granitter som en åsrygg i horisonten, og mot nord kan vi skimte de prekambriske sandsteinsbergar-

Velkommen til Mammuthus! Ole Nashoug er gründer, byggherre, daglig leder, guide, servitør og vaktmester for den nye geologiske attraksjonen på Hedmarken, en kort kjøretur fra sommertrafikken langs E6 og trauste sambygdingen i hamardistriktet. Her har den joviale karen bygget en ny geologisk attraksjon hvor du kan lære om den geologiske utviklingen av Mjøsområdet fra urtiden og frem til i dag. Men først og fremst vil du kunne glede deg over ditt nye bekjentskap, mammuten, det store og flotte fortidsdyret som dominerte det arktiske landskapet for titusener av år siden, men som døde ut for ca. 10.000 år siden. Etterpå bør du gi deg selv tid til å reflektere litt over hvordan endringer i miljøet kan ha påvirket livsgrunnlaget både for den og oss mennesker. Legg merke til inngangspartiet som er formet som to mammuttenner. Som amatørgeolog – og med huset fullt (!) av stein – er det en selvfølge at trappen er bygd av stein fra egen tomt.

tene (”sparagmitten”).

- Det er få kvartærgeologiske former å få øye på, men den frodige bunnmorenen er godt for jordbruket. I bygdene foran oss er det nettopp bunnmorene tuftet på kambrosilurske skifere som gir den gode jorda. Den er selve grunnlaget for kulturlandskapet vi lever på og av i dag. Sagt litt tydeligere: Den er selve livsgrunnlaget for hedmarkingene.

- Særlig alunskiferen. Andre steder, bl.a. i Sverige, inneholder den så mye olje at det har vært drift på den. Vi spørker med at vi i Mjøsområdet utnytter oljeskiferen om og om igjen, i stedet for å ta ut all oljen en gang for alle, slik de gjør på sokkelen, smiler Ole.

På et finere språk heter en slik utnyttelse av ressursene bærekraftig utvikling. Det er godt å vite at også de geologiske ressursene kan utnyttes på bærekraftig vis. For den gode matjorda er en geologisk ressurs. Ole er veldig klar på det punktet.

- Som mangeårig fiskekonsulent har jeg selv sett hvordan berggrunnen er bestemmende for produksjonen i fiskevannene. Ta Femundsmarka, for eksempel, med karrig og skrin jord. Her er fisken mye mindre enn på vestsiden av Glomma som ligger i Trondheimsfeltet. Inne i kvartsitten er fisken tynn og slapp, mens den i fyllitten er feit og sprek.

BYGGER LIVSVERKET

Ole Nashoug – amatørgeolog, entusiast og entreprenør – er en erfaren omviser. Med bærende røst – og utvetydig tale på egen dialekt – formidler den godslige mannen budskapet om hvordan ”landet ble til”. I alle fall hans del av landet – Mjøsområdet – hvor du finner flere bergarter og flere geologiske tidsperioder representert over et begrenset område enn i noen annen del av kongeriket.

- Innenfor en times kjøring har vi både Oslofeltet, sparagmitten og grunnfjellet, forklarer Ole. - Derfor er det mange som kommer hit for å lære geologi. Jeg holder kurs for lærere, tar i mot studenter fra universitetene og er guide for profesjonelle

oljegeologer på ekskursjon i området. Men det er også mange foreninger som gjerne vil ha meg med og fortelle om naturen generelt og geologien spesielt.

Derfor er det godt å sitte på steinhellene, nippe til kaffekoppen, kjenne sola varme og lytte til et enkelt budskap om hvordan berggrunnen og løsmassene utgjør selve livsgrunnlaget for oss mennesker. Men det er ikke grunnen til at vi er kommet på besøk. Vi er kommet for å se på det byggverket og det museet som vil bli stående som hans enestående livsverk: Mammuthus.

- Jeg kaller bygget Mammuthus. Det ligger en dobbelbetydning i dette. For det første er dette et hus med to mammuter. Men *Mammuthus* er også det latinske navnet på mammuten, forklarer Ole. - Derfor var det et lett valg å gi navn til dette nye besøksenteret.

- Det er mange grunner til at jeg satte i gang prosjektet på egen tomt. Landbruket har blitt bedt om å se på nye næringsmuligheter, vi har blitt oppfordret til å ta i egne ressurser og satse på de kvalitetene som stedet har. Så dette er en måte hvor jeg kan øke næringsgrunnlaget på egen eiendom. Det jeg har å tilby her oppe i høyden er en fantastisk beliggenhet med utsyn over Mjøsområdet, foruten den kunnskapen jeg har skaffet meg om geologien lokalt og regionalt.

- En helt annen sak er at oppdragsmengden min som fiskekonsulent har blitt redusert de senere årene. Derfor er jeg nødt til å se meg om etter nye muligheter for å tjene til livets opphold. Noen ville kanskje sagt at jeg heller burde ha pensjonert meg enn å bruke sparepengene mine på slik galskap, men det har aldri vært aktuelt.

- Det har også betydd litt for meg at vi her i området har et begrenset antall destinasjoner for turister. Dette er en region turistene gjerne reiser gjennom, det er lite å stoppe for på vei mot fjellet. Mitt håp er at dette huset skal være ett av mange tiltak for å få flere til å støtte i et av landets fineste kulturlandskaper.

- Jeg kan vel også si at dette er mitt bidrag til kunnskapsløftet. Jeg er opptatt av å spre kunnskap, og det passer bra inn i mitt konsept å ta i mot busslaster fra østlandsområdet som er på dagstur. Da skal jeg først stå på tunet – peke og forklare det geologiske landskapet – og deretter ta dem med inn og la dem oppleve mammutene under nordlyset.

For det er mammutene som er hovedattraksjonen. Et minne fra istiden. En påminnelse om at klimaet varierer. Et varsel om at vi må ta vare på miljøet.

Men hvordan kom han på å lage to mammuter? For så å stille dem ut midt inne i skauen?

DET STARTET MED OL

- Ideen kom under OL i Albertville i 1992. Under avslutningsseremonien kom Sissel Kyrkjebø ridende inn på en isbjørn for å minne oss om at neste OL skulle arrangeres på Lillehammer.

Men det ble "feil" for Ole. Han mente hun burde ha sittet på en mammut! Den hører jo til inne i fjellene her. Og den var her lenge før oss mennesker.

- Med 19 mammutfunn oppover Gudbrandsdalen skulle vi i forbindelse med lekene gitt den navnet "The Mammut Valley", og mammuten skulle blitt et logo-dyr for profilering av Lillehammer. Men det var ingen som ville høre på slike ideer. Derfor gjorde jeg det like godt selv, sier han.

- Jeg reiste til St.Petersburg for å studere *Beresovka-mammuten* som ble funnet i 1901, begynte å grave i mammut-litteraturen, snakket med de som kunne noe om dette ved Universitetet i Oslo, og reiste rundt til museer i Frankrike, Tyskland og USA.

- Mammuten fascinerer meg på en annen måte enn dinosaurene. Den er et dyr som menneskene har hatt kontakt med, et dyr som vi har utnyttet for både kjøttet, skinnen og støttennene.

Mammuten har utviklet seg fra elefanten, og akkurat det forteller oss noe om hvordan det er mulig å tilpasse seg et endret klima over lang tid. Men brå klimaendringer, i kombinasjonen med menneskenes grå-

dighet, ble kanskje for mye. Derfor døde den ut for ca. 10 000 år siden.

Så da lekene kom til Lillehammer hadde Ole like godt fått laget en mammut. Men det var ingen enkel jobb. Ekspertisen fant han i Frankrike, og pengene tok han fra egen lomme. Etter mye om og men endte den opp i Gjøvikhallen hvor den stod i tre år. Nå er den på Fjellmuseet i Lom. Senere laget han to nye, den ene står på Naturhistorisk museum på Tøyen, den andre har broren på gården på flatlandet. Til glede for "gårdsturistene" som han har gjort et leverbød av.

Og nå er altså den 4. og 5. mammuten laget. Den ene er en etterligning av *Beresovka-mammuten*, den andre er en etterligning av *Dima-mammuten* som ble funnet i Sibir i 1977. Sammen står de nå foran et maleri av nattehimmelen på Hedmarksvidda som Jan Fekjan har malt. Dyrene er laget av Jøran Teig som har bred erfaring med utstopping av dyr. Men denne er lappet sammen av isopor og moskusskinn.

- Jeg har lagt vekt på at dette skal være en av de beste mammututstillingene rent kvalitetsmessig. Derfor har jeg benyttet dyktige fagfolk og prøvd å skape en atmosfære hvor dyrene er plassert i sitt rette element, fremholder Ole.

Så langt tror jeg vi kan si at han har lyktes. Men på lang sikt er det størrelsen på strømmen av turister som skal bestemme om prosjektet er vellykket.

Du blir ganske liten i forhold til en velvoksen mammut. Inne i Mammuthus finner du en kopi av *Beresovka-mammuten* fra Sibir – for anledningen kledd i moskusskinn fra Grønland – som i 1900 helt tilfeldig ble funnet av en jeger som bare var interessert i tennene. Året etter ble den gravd ut, og i dag er den tatt vel vare på i et museum i St. Petersburg. Dette mannlige eksemplaret av arten ble 35-40 år gammel og døde i en ulykke for mellom 29.000 og 33.000 år siden. I Norge er det gjort 21 funn av mammutknokler, 19 av dem i Gudbrandsdalen. Hele skjeletter er ikke funnet her hjemme.

EN ATTRAKSJON

Ole Nashoug fattet tidlig interesse for geologi. Som ungdom jobbet han et par somre for NGU med kvartærgeologisk kartlegging,

- Det praktiske feltarbeidet lærte meg å forstå geologi på en annen måte enn ved bare å lese i læreboka. Det inspirerte meg til å hospitere i et par geologifag ved Landbrukshøgskolen på Ås, og etter å ha truffet legendariske Steinar Skjeseth har geologi vært en altopplukende hobby.

Lysten til å formidle kunnskapen videre kom kanskje med Skjeseth. Oles vilje og evne til å formidle geologisk kunnskap på en usnobbete måte er det i alle fall mange som har hatt glede av, enten det er husmødre på tur med en eller annen forening, eller det er lærde professorer på ekskursjon.

Med Mammuthus er Hedmarken blitt en attraksjon rikere.

Men Ole Nashoug er en attraksjon i seg selv. Det er det ingen tvil om. Du treffer ham på steintrappen, skuende ut over sitt geologiske rike.

MAMMUTEN

Mammuten er elefanten som tilpasset seg istidens levekår. Den har sine aner 55 millioner år tilbake i tid, men den ble ikke utviklet som egen art før fem millioner år tilbake i tid. De første mammutene levde i Afrika, men etter hvert migrerte de nordover inn i Europa og Sibir og etter hvert også inn i Nord-Amerika.